

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

فیش منبر

خانواده و همسر داری از دیدگاه امام رضا

علیه السلام

کانال فیش منبر و مرثیه در ایتا

<https://eitaa.com/fishemenbar>

سایت طلبه یار = <http://www.talabeyar.ir>

تشکیل خانواده در اسلام، مسئله ای حیاتی و برنامه ای عالی است که اگر چه بر مبنای مقررات و قوانین قرآنی، روایی و شرعی جامه عمل می پوشد اما نخستین مایه های آن بصورت غریزه، محبت، عاطفه و اشتیاق متقابل زوج به اراده ی حکیمانه حضرت باری تعالی در نهاد انسان قرار داده شده است. ایجاد آرامش و مودت بر اثر ازدواج از نشانه های لطف خداوند می باشد. (۱)

به علاوه محکم ترین و برترین برنامه برای جلوگیری از گناه و صیانت جامعه و نجات دادن نسل جوان از سقوط در باتلاق منکرات، ابتذال و فحشاء، ازدواج می باشد. براین اساس در مرحله اول بر والدین، اقوام و نهادهای ذیربط واجب است که نسبت به ایجاد مقدمات این سنت الهی و حرکت پسندیده اقدام کنند و با دستان خویش با ساده ترین روش زمینه پیمانی پاک را فراهم آورند. در مرحله بعد بر پسران و دختران است که بنای زندگی و سعادت‌مندانگی را به دور از تکلفات و با اجتناب از شرایط سخت برپا نمایند. البته این موضوع با مقدماتی انجام می پذیرد.

پژوهش پیرامون همسر دلخواه

تشکیل کانونی به نام خانواده اهمیت شایان توجهی دارد زیرا برای هر کسی یک بار در طول زندگی این فرصت پیش می آید و هر کدام از دختر و پسر می خواهد برای خود شریکی در مسیر زندگی خویش برگزیند که تا پایان عمر با وی خواهد بود و از همه اسرار و رموز او باخبر خواهد گردید. شریکی که مادر فرزندان، و مربی کودکان است و یا آن که پدر و مسؤول و مدیر خانواده است و در صورت انتخاب درست، به اعتبار، عزت و آبروی طرفین افزوده خواهد شد، بنابراین عقل و برهان چنین قضاوت می کند که درباره ی همسر آینده باید بررسی هایی بعمل آورد. از این جهت حضرت امام رضا(ع) فرموده اند: «النكاحُ رِقٌّ فاذا انكحَ احدُکُم و لیدةً فقد ارقها فلینظر احدکُم لمن یرق کریمته.» (۲)

براساس این روایت نورانی کسی که دختر خویش را شوهر می دهد در واقع او را از حوزه ی اختیار خویش بیرون می آورد و در اختیار دیگری قرار می دهد بنابراین باید خانواده ها بررسی کنند که دختر خویش را به چه کسی می دهند و پاره ای از حیات خود و محصول تلاش ها، تربیت های خویشان را به دست چه فردی می سپارند. بنابراین دختر و پسر قبل از ازدواج باید از روحیات، عادات، اخلاق و سلامت فیزیکی و روانی یکدیگر در حد ضرورت باخبر باشند. از این جهت است که رسول اکرم (ص) تأکید

نموده اند با افراد دارای حسب و نسب وصلت کنید زیرا تمامی خصال و صفات والدین به فرزندان انتقال می یابد. (۳) خانواده ها مراقب باشند دختر با ایمان خود را به جوانی که اهل حق و حقیقت نمی باشد و خود در باتلاق انحراف دست و پا می زند ندهند و برای جوان پاک خود دختری را که به ارزش ها و فضایل پشت پا زده است انتخاب نکنند. حضرت امام رضا(ع) (مسلمانان را از وصلت با شرابخواران نهی کرده اند: «وَأَيَّاكَ أَنْ تُزَوِّجَ شَارِبَ الْخَمْرِ فَإِنَّ زَوْجَتَهُ فَكَانَمَا قَدَّتْ إِلَى الزَّانَا» (۴) اجتناب کن از این که دختر خود را به شرابخواری بدهی که اگر او را به چنین تبهکاری شوهر دهی گویا آن که آن پاکدامن را به زنا داده ای؟! آری آن که پای بند واجبات الهی نمی باشد و از ارتکاب فسق و فجور پروا ندارد و از حسنات اخلاقی بی بهره است نباید به عنوان همسر آینده برگزیده شود زیرا بنا به فرمایش ائمه هدی آثار حرام و گناه در نسل آشکار می گردد. (۵)

مراسم عروسی

آداب و رسوم عقد و عروسی باید توأم باوقار، حفظ کرامت و شخصیت و به دور از هرگونه محرمات و عوامل محرک شهوات باشد تا رحمت الهی را جلب کند و عاملی برای عمل گردیدن برکات آسمانی گردد. در فرهنگ اسلامی تأکید بر این است که این مراسم بهتر است شب هنگام برگزار شود چنانچه عروسی حضرت زهرا(س) در هنگام شب انجام گردید. رسول

خدا(ص) توصیه نمودند دختران عبدالمطلب و زنان مهاجر و انصار شب عروسی حضرت فاطمه بدنبال آن بانوی بزرگوار حرکت کنند، شادی نمایند، شعر بخوانند و ذکر الله اکبر و الحمد لله بر زبان جاری سازند و از چیزی که خداوند بر انجام آن رضایت ندارد پرهیز کنند. حضرت امام رضا(ع) با الهام از بیانات رسول اکرم (ص) و تأسی بر سیره و سنت جدّش و جدّه اش فرموده اند: «مِنَ السَّنَةِ التَّزْوِیجِ بِاللَّیْلِ لِأَنَّ اللَّهَ جَعَلَ اللَّیْلَ سَكْنًا وَ النِّسَاءَ انْمَا هُنَّ سُكُنٌ»؛ (۶) عروسی در شب هنگام روش رسول خدا است زیرا خداوند شب را مایه آرامش قرار داده است و زن هم موجب تسکین روحی است.» این حدیث یک نکته مهم را که جنبه روان شناسی دارد مطرح می کند زیرا معمولاً شب هنگام آدمی از فشارهای روانی کمتری برخوردار است و روح آدمی فراغت بهتری دارد و برای انجام برنامه های فرح بخش مهیّاتر است و اصولاً افراد خسته و افسرده و دچار مرارت نمی توانند مسرور و شادمان باشند. همچنین مطابق آیه قرآن: «و جعلنا اللیل لباساً» (۷) شب پوششی است بر اندام زمین و موجوداتی که بر روی آن زیست می کنند و انسان ها با فرا رسیدن شب می توانند فعالیت های فرساینده را تعطیل کنند و روح خسته را آرام نمایند و با این وصف نه تنها عروس و داماد بلکه میهمانان با فراغت خاطر در مراسم مذکور حضور می یابند زوجین نیز در پایان این برنامه با خوابیدن به آسایش لازم دست می یابند و

در سحر گاهان به عنوان بهترین وقت برای عبادت و ذکر به راز و نیاز با محبوب می پردازند.

غذا دادن به میهمانان نیز در فرهنگ اسلامی استحباب فوق العاده ای دارد و رسول اکرم (ص) یکی از موارد ولیمه دادن راموقع عروسی دانسته اند البته به فرمایش آن حضرت دعوت شدگان نباید برای رفتن به این مراسم شتاب کنند زیرا یادآور دنیاو زندگی ظاهری است.(۸) حضرت علی بن موسی الرضا(ع) فرموده اند: «مِنَ السَّنَةِ اطْعَامُ الطَّعَامِ عِنْدَ التَّزْوِيجِ» (۹) یعنی از سنت پیامبر اکرم (ص) (طعام دادن هنگام ازدواج است).

پرداخت مهریه

خانواده عروس و داماد بنا بر عرف جامعه و سنت های محلی و رعایت موازین شرعی و ارزشی باید در حدی بدور از افراط و تفریط در مسئله مهر و صداق توافق کنند. البته امساک از رسانیدن صداق به صاحب آن حرام و گناه است. رسول اکرم (ص) فرموده اند: مهریه زن باید به او مسترد گردد و کسی که از پرداخت آن امتناع نماید، به اندازه ی حق زن، در روز قیامت از حسنات او بر می دارند و در پرونده ی همسرش قرار می دهند و چون کار نیکی به اندازه ی ترمیم حقوق زن باقی نماند به گناه پیمان شکنی او را به سوی آتش می برند زیرا هر عهد و پیمانی مسؤولیت دارد، هشتمین

فروغ امامت در این باره می فرمایند: «انَّ اللَّهَ تَعَالَى غَافِرٌ كُلِّ ذَنْبٍ إِلَّا مَنْ جَحَدَ مَهْرًا أَوْ اغْتَصَبَ أُجِيرًا اجْرته او باع رجلاً حُرّاً؛ (۱۰) حضرت رضا (ع) از پدران بزرگوارش از رسول خدا (ص) روایت کرده اند خداوند متعال هر گناهی را مورد آمرزش قرار می دهد مگر گناه انکار مهر زن یا غصب دستمزد اجیر یا فروش انسان آزاد.» البته از جانب پیامبر و عترت او خطاب به زنان با کرامت توصیه شده است: اگر زمینه مناسبی در خصوص بخشیدن مهر خود به شوهر مشاهده کنند از این خصلت عالی که بیانگر جود و کرم و نشانه سخاوت و بزرگواری است چشم پوشی نکنند.

نظافت و آراستگی

در منابع اسلامی آمده است خداوند زیبا آفرین جمال و زیبایی را دوست دارد و می خواهد آثار این نعمت را در بندگان خود ببیند و چون بانوان مظهر این صفت هستند زینت برایشان زیبنده تر است البته در مسایل خانواده دستورات برای نظافت و آراستگی ظاهر و ایجاد جذبه، متقابل است و این فکر که مرد نیازی به زینت ظاهر و رعایت نظافت ندارد، مورد قبول نمی باشد چنانچه حضرت امام رضا (ع) می فرمایند: «لقد ترك النساء العفّة لترک ازواجهن التهيئه لهنّ؛ (۱۱) چه بسا که بی توجهی مرد به آراستگی ظاهر سبب گردد که زن از پاکدامنی فاصله بگیرد (و این فضیلت عفت را از

دست بدهد) حضرت امام رضا (ع) تأکید فرموده اند: «من اخلاق الانبياء التَّنْظُفُ؛ (۱۲) پاکیزگی از خلق و خوی انبیاست.»

با توجه به این روایت زن و شوهر باید طهارت و پاکیزگی در بدن، لباس و حتی منزل و لوازم آن را مورد مراعات قرار دهند و در این زمینه مرد باید به همسرش کمک کند و بر زن هم لازم است با رعایت نظافت در امور خانه و آراستگی ظاهر موجبات خشنودی پروردگار و شادمانی همسر خود را فراهم کند تا از این راه سلامت روحی و روانی خانواده تأمین گردد آنان باید به این معنا توجه داشته باشند که گام نهادن در این قلمرو با ثواب توأم است و نوعی عبادت به حساب می آید. حضرت امام رضا(ع) از پدران بزرگوار خود روایت نموده اند: «زنان بنی اسرائیل از عفت و پاکی دست برداشتند و این مسئله هیچ سببی نداشت جز آن که شوهران آنان، خود را نمی آراستند. سپس آن حضرت افزودند :

انّها تشتهی منک مثل الذی تشتهی منها؛ (۱۳) (زن هم از مرد همان انتظاری را دارد که مرد از او دارد) از آن سوی زن مجاز نمی باشد برای غیر شوهر آرایش کند. رسول اکرم (ص) از این که زن در خارج خانه لباس جذّاب بپوشد به صورتی که نظر دیگران را به سوی خود جلب نماید، نهی فرموده و از این که زیور با خود بردارد منع کرده اند.

امنیت روانی و اطمینان قلبی

وقتی آرایش و پیرایش برای یکدیگر صورت گیرد علاوه بر ایجاد روابط پسندیده‌ی اخلاقی و روانی و ازدیاد عواطف قلبی موجبات اطمینان زوجین نسبت به هم را پدید می‌آورد و این که هر دو به این باور برسند که تمامی علاقه و ارادت خویش را در راه رضایت هم بکار گیرند. اینجاست که نه زن به مردی غیر از شوی خویش نظر خواهد داشت و نه مردی نسبت به زن دیگری اندیشه می‌نماید و امنیتی که از این رفتار متقابل بدست می‌آید همه‌ی ابعاد زندگی زن و مرد را تحت پوشش قرار می‌دهد و هر گونه بدبینی و بی‌اطمینانی در روابط خانوادگی را محو می‌کند و بدین گونه پایه‌های نظام خانواده بر اساس حسن روابط و سلامت روحی استوار خواهد شد و این همان است که قرآن می‌فرماید: «هَنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ و انتم لِبَاسٌ لِهِنَّ»؛ یعنی در واقع هر کدام حافظ امنیت دیگر و مایه‌ی زینت و افتخار همسر می‌گردند.» کلینی در فروع کافی این حدیث را از امام رضا(ع) نقل می‌کند: «عن ابی الحسن علی بن موسی الرضا قال ما افاد عبد و فائدة خيراً من زوجةً سالحةً اذا رآها سرّته و اذا غاب عنها حفظته فی نفسها و ماله» (۱۴) یعنی از حضرت رضا روایت شده که ایشان فرمودند: هیچ فایده‌ای به کسی نمی‌رسد بهتر از این که برایش بانویی باشد که نگاه کردن به او و مصاحبت با او موجب شادمانی همسر باشد و در غیاب شوهر امانت دار و حافظ حریم

خویش و خانواده و اموال شوهر است. از آن جهت که مسؤلیت امنیت روانی خانواده برعهده زن است و کلیدهای عاطفه و رموز ایجاد روابط قلبی بدست اوست از این جهت اسلام از زن انتظاری متناسب با این جایگاهش دارد و در واقع چون سعادت و شقاوت خانواده به بانوی خانه وابسته است در روایات ائمه هدی بالاترین زینت و نهایت سعادت برای مرد، برخورداری از همسری شایسته، معرفی شده است.

جایگاه خانواده

خانواده هسته ی نخستین تشکیل ساختمان جامعه به شمار می رود و عواملی چون عشق و محبت و عاطفه را در وجود انسان ها ریشه دار می نماید. با رعایت موازین ارزشی اسلامی زندگی خانوادگی شکوفا می گردد و آیین اسلام حقوقی برای اعضای آن بوجود می آورد که با مراعات و اجرای آن، صفا و صمیمیت چون چشمه ای جوشان در خانواده جاری می گردد. در حضور مناسبات اخلاقی و روابط بین اعضای خانواده حضرت امام رضا(ع) یک اصل کلی، جالب و دارای پیامی روان شناختی را مطرح می فرمایند: «اجْعَلْ مُعَاشِرَتَكَ مَعَ الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ؛ (۱۵) یعنی برخورد خود را با افراد کوچک و بزرگ زیبا و نیکو گردان» که این اصل در حُسن معاشرت و بهبودی آن تأثیری فراوان دارد، این سخن می تواند برگرفته از فرمایش رسول اکرم (ص) باشد که می فرمایند: «خیر کم خیر کم لاهله و انا خیر کم

لاَهلی: (۱۶) بهترین شما کسی است که برای اهل خانه اش نیکو باشد و من نیکوترین شما برای خانواده ام هستم. مرد خانه حق ندارد به هر دلیلی ارتباط با همسر خویش را بیش از چهار ماه ترک نماید فکر این که زن به ترک آن راضی باشد یا اینکه برای مرد مسافرت واجب و لازمی چون حج و کسب معاش پیش آید، این که چنین آمیزشی حاوی خسروانی غیر قابل جبران باشد. گروهی به محضر حضرت امام رضا(ع) آمدند و عرض کردند: ای پسر رسول خدا(ص) مردی زنی جوان دارد و چون مصیبتی متوجه اش گردیده، مدت چند ماه و بلکه یک سال است که ارتباط با همسر خویش را ترک کرده است البته این کار به دلیل اذیت، آزار و انتقام نبوده بلکه به علت اندوه و افسردگی خاطر از این معاشرت اجتناب کرده است. آیا با این عمل عصیان و ترک گناهی مرتکب شده است. امام فرمودند: بلی، ترک این ارتباط بیش از چهار ماه گناه دارد. (۱۷)

ابراز محبت و ایجاد مودت

اصل محبت را خداوند در قلب زن و شوهر قرار می دهد و بر آنان است که این نعمت باطنی و حالت قلبی را که موجب آرامش زندگی و صفا و پاکی است بوسیله جانبداری از هم، گذشت و فداکاری، خوش اخلاقی، توقع در اندازه و ظرفیت لازم، حفظ شئون و شخصیت طرفین و اجتناب از بگو مگوهای بیهوده حفظ کنند و از عواملی که به محبت و عاطفه خلل وارد می

نماید پرهیزند زیرا تبدیل این عاطفه و شوق به کینه و نفرت و بغض در صورتی که ملاک شرعی و عقلی در کار نباشد مبدل نمودن نعمت به نعمت و بلاست و خود نوعی ناسپاسی به شمار می آید البته به فرمایش حضرت امام رضا(ع) دل ها را رغبت و نفرت و نشاط و سستی می باشد، هنگامی که دل میل و اقبال می کند بینش و ادراک دارد و زمانی که بی میل است افسرده و ناتوان می باشد از این روی هنگامی که درون با نشاط توأم می باشد باید دل ها را بکار گرفت و زمانی که حالت سستی و رخوت دارد باید آن را رها کرد تا توان و آرامش خود را بازیابد. (۱۸)

زن و شوهر در روابط عاطفی با یکدیگر باید این بیان گهربار امام رضا(ع) را در نظر گیرند که می فرمایند: اگر مؤمنی خشمگین شود عصبانیت، وی را از طریق حق بیرون نمی برد و اگر شادمانی یابد این خرسندی وی را دچار باطل نمی سازد و چون به اقتداری می رسد بیشتر از آنچه حق دارد، نمی گیرد. (۱۹) حضرت امام رضا(ع) در سیره ی عملی خویش در جهت تقویت عواطف و تکریم شخصیت حاضران در خانه و در جمع معاشرین این گونه بودند. ابراهیم بن عباس می گوید: هرگز شخصیتی برتر از امام رضا(ع) ندیدم، هرگز پای خویش را در مقابل همنشین خویش دراز نمی نمود و پیش از او تکیه نمی داد. به خدمتگزاران دشنام نمی گفت، صدایش به خنده بلند نمی شد و همواره با غلامان و زیردستان خود کنار سفره ی

غذا می نشست. (۲۰) حضرت امام رضا(ع) اعتقاد داشتند: اگر نسبت به کسی محبتی دارید آن را آشکار کنید زیرا اظهار دوستی نیمی از خردمندی به شمار می آید بنابراین زن و شوهر باید عواطف خود را در خصوص یکدیگر علنی سازند و در این مورد از خجالت و شرمساری پرهیز کنند. (۲۱) یکی از اموری که بر رونق و صفای خانه می افزاید تلاوت قرآن می باشد. حضرت علی بن موسی الرضا(ع) فرموده اند: در خانه هایتان برنامه ای برای تلاوت قرآن کریم ترتیب دهید به درستی هرگاه در منزلی قرآن خوانده شود امور اهلش سهل و آسان می گردد و خیر و برکتش بسیار شده و در غیر این صورت اهل خانه در تنگنای فکری و روانی و اقتصادی قرار می گیرند. (۲۲)

بر این اساس عوامل معنوی و روی آوردن به سنت های مذهبی می تواند روابط عاطفی و فضای روان شناختی خانواده را تحت تأثیر قرار دهد. در مواقعی حتی ابراز عواطف هم برقرار است ولی گویا احساس آرامش از خانه رخت بر بسته است و این بدان دلیل می باشد که اهل خانه از ذکر خداوند اعراض نموده اند چرا که قرآن می فرماید: «وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا» (۲۳)

از تأکید اسلام بر آرامش و مودت و رحمت که خصلت و خوبی است که در زندگی خانواده کسی جاری است چنین بر می آید که در مفهوم ارزشی این

آیین نوع و شکل فضایی که زوجین می خواهند در پرتو آن زندگی نوین خود را آغاز کنند، نمایان می گردد و چنین نیست که شخص بخواهد از طریق آن صرفاً منفعت طلبی شخصی و طمع ورزی نسبت به دیگران را پی گیرد و نیز این گونه نمی باشد که هوی و هوس و امیال نفسانی در آن برانگیخته شود تا بتوان از آنها به عنوان شالوده ساختمان این زندگی استفاده نمود بلکه فضایی است که در آن بر انسانیت و فضیلت تأکید می گردد، روابط از سرچشمه ای عالی و پاکیزه متأثرند که در آن هر دو طرف در زندگی مشترک به عاطفه و محبت وابسته اند. عطوفتی که یک احساس ناگهانی و زودگذر نبوده و بر ارزش های والا و خردهای مقدس استوار است زیرا عواطف ناگهانی و هیجانی در برابر امیال و هواهای متضاد تاب مقاومت ندارد و به سرعت رنگ می بازد.

مسئولیت پذیری و عواطف

از دیدگاه فرهنگ اسلامی چنین استنباط می گردد که گرایش برای تشکیل خانواده از احساس ژرف متأثر گردیده است. نیازمندی روح و روان و احتیاج عاطفی در یک چهارچوب معنوی رشد دهنده آدمی را وادار می کند تا در

فرصتی مناسب به این مسئله جامه‌ی عمل بپوشاند. هدف از تشکیل خانواده در اسلام همان دستیابی به اطمینان روحی است تا انسان پس از رسیدن به این مرحله احساس نماید به خویشتن اصل خویش نائل گردیده است و به اعتبار این که رحمت و مودت شالوده و پایه‌ی روابط در نظام آفرینش می‌باشد شخصیت انسان در این برنامه تکامل می‌یابد. اسلام از مرد می‌خواهد سرآغاز بنیان نهادن خانواده را با مسؤولیت‌پذیری معنوی و عملی توأم نماید و نه صرفاً برای اشباع سیری ناپذیری غرائز انسانی. رحمت ملهم از سرشت ارتباطات همسران است و زوجین را وادار می‌کند با توجه به ظرفیت خانوادگی، روحی و اجتماعی یکدیگر را درک کنند و مسؤولیت‌های خود را بپذیرا باشند. پس با یکدیگر به صورت صمیمی زندگی کنند و در این فضا از تنگ‌نظری و خودخواهی، که زندگی خانوادگی را متلاشی می‌سازد، دوری خواهند جست. زیرا آنگاه که محبت و عاطفه وارد زندگی می‌گردد فرد محوری و خودنگری را دگرگون می‌کند. انسانی که از لاک خود بیرون آمده است به رغم تأثیرپذیری در شکل‌گیری و ساختار شخصیت از محیط‌های گوناگون و شرایط متفاوت، بر سخنی که بر زبان می‌آورد، گامی که بر می‌دارد، کاری که انجام می‌دهد مراقبت دارد و در واقع رحمت را صرفاً در اندیشه و احساس پاکیزه مجسم نمی‌نماید بلکه آن را در زندگی عملی تحقق می‌بخشد. پس با این وصف

هر کدام از زن و شوهر به دردها و مشکلات و گرفتاری های یکدیگر توجه دارند و خطاها و نارسایی ها را با مدارا، وفق و حکمت اصلاح می کنند تا مبادا به جای سازندگی، ویرانگری حاصل گردد.

اگر این گونه عمل گردد زندگی اعضای خانواده به آرامشی راستین مبدل خواهد گشت، آرامشی که زندگی درونی و بیرونی همه ی افراد خانواده را در بر می گیرد و به صورتی خواهند زیست که روح و عقل و عواطف آنان به دور از نزاع ها و جدالها بیجا می باشد. این مودت از نعمت های الهی است و باید قدردان آن بود و در زندگی مشترک از آن بهره گرفت و برکاتش را بکار باید بست. در غیر این صورت امکان دارد بر اثر ناسپاسی این هدیه ی معنوی و عطیه الهی، آن را از دست بدهیم چنانچه حضرت امام رضا(ع) فرموده اند: «أَحْسِنُوا جِوَارَ النَّعْمِ فَانَّهَا وَحْشِيَّةٌ مَانَاتٌ عَنِ قَوْمِ فِعَادَتِ الْيَهُمِ» (۲۴) یعنی نعمت های الهی را که در اختیارتان است گرامی بدارید چرا که آنها گریزان می باشند. از هر که کناره گیرند دیگر بازگشتی برایشان نمی باشد. حضرت امام رضا(ع) در بیانی دیگر زندگی توأم با آرامش را این گونه معرفی کرده اند: «الْعَيْشُ السَّعَةُ فِي الْمَنَازِلِ وَ الْفَضْلُ فِي الْخِدْمِ وَ كَثْرَةُ الْمُحِبِّينَ»؛ (۲۵) منزل وسیع، همکاران و خدمتگزاران افزون و دوستداران فراوان (کثرت اهل محبت و مودت)».

گشایش برای اهل خانه

تأمین معاش حلال و فراهم بودن امکانات زندگی برای اهل خانه در ایجاد آرامش و افزایش صمیمیت دخالت مهمی دارد، امام علی بن موسی الرضا(ع) فرموده اند: «من اصْبَحَ مُعَافَى فِي بَدَنِهِ مَخْلَى فِي سِرْبِهِ وَ عِنْدَهُ قُوَّةٌ يَوْمَهُ فَكَأَنَّمَا خَيْرٌ لَهُ الدُّنْيَا؛ (۲۶) هر کس صبح کند در حالی که تنش سالم و خاطرش آسوده و معاشش تأمین باشد از مواهب یک زندگی مطلوب و آرام برخوردار است.»

تلاش در جهت فراهم آوردن تسهیلات برای خانواده در درجه ای از اهمیت است که حضرت امام رضا (ع) فرموده اند: کسی که در پی بدست آوردن درآمدی برای تأمین معاش عائله اش باشد بهتر از مجاهدان در راه خداست. (۲۷)

حکمت این تأکید آن است که اهتمام و تکاپو در این خصوص اثری مهم در پیوند عاطفی اعضای خانواده دارد و روابط محبت آمیز افراد خانه را تحکیم و قوت می بخشد. حضرت امام رضا(ع) در روایتی دیگر از پیروان خود می خواهد برای ایجاد گشایش در زندگی و رفاه اهل خانه بکوشند: «صاحبُ النِّعْمَةِ يَجِبُ أَنْ يُوسِّعَ عَلَيَّ عِيَالِهِ؛ (۲۸) افرادی که از نعمتی برخوردارند باید بر زن و فرزند خود گشایش دهند.»

اصولاً در فرهنگ اهل بیت (ع) یکی از نشانه های سعادت انسان این است که فرد بتواند به وضع خانواده خود رسیدگی کند، در این باره نیز هشتمین ستاره ی درخشان آسمان امامت چنین گوهر افشانی کرده اند: «يَنْبَغِي لِلرَّجُلِ أَنْ يُوسِّعَ عَلَى عِيَالِهِ لئَلَّا يَتَمَنَّوْهُ مَوْتَهُ»؛ (۲۹) یعنی شایسته است مرد بر اهل خانه (از لحاظ مخارج زندگی) سخت گیری نکند تا این که آنان مرگ او را از خداوند درخواست کنند. اهمیت تلاش برای امور رفاهی خانواده موجب نمی شود که آدمی از اعتدال، قناعت و کسب رزق حلال دوری گزیند. حضرت امام رضا(ع) در این باره تأکید نموده اند: حقیقت ایمان بنده کامل نمی گردد تا این که سه خصلت را دارا باشد. بصیرت در دین، اعتدال و میانه روی در امور زندگی و خانواده و بردباری در سختی ها و مصائب. (۳۰) همچنین آن فروغ امامت فرموده اند: «مَنْ رَضِيَ عَنِ اللَّهِ تَعَالَى بِالْقَلِيلِ مِنَ الرِّزْقِ رَضِيَ اللَّهُ مِنْهُ بِالْقَلِيلِ مِنَ الْعَمَلِ»؛ (۳۱) هر کس به روزی اندکی که خدا به او می دهد راضی باشد پروردگار همان عمل اندک را از وی می پذیرد و در خصوص رضایت داشتن بر رزق حلال می فرماید: هر کس به روزی حلال اما کم خشنود باشد رنجش کمتر و خاندانش در آسایش و آرامش زندگی می کنند و خداوند عیوب دنیا و کیفیت رفع آنها را به او می آموزد و وی را با سلامتی در بهشت مستقر می سازد. (۳۲)

پی نوشت ها: _____

۳۴. وسایل الشیعه، شیخ حرّ عاملی، ج ۱۴، ص ۵۲.
۳۵. مکارم الاخلاق، طبرسی، ص ۱۹۶.
۳۶. بحار الانوار، ج ۷۹، ص ۱۴۲.
۳۷. وسایل الشیعه، ج ۱۷، ص ۸۱.
۳۸. ازدواج در اسلام، آیه الله مشکینی، ص ۱۱۲.
۳۹. سوره نبأ، آیه ۱۰.
۴۰. مستدرک الوسائل، باب نکاح، فصل ۳۱.
۴۱. صحیفه الرضا، ص ۴۰۲.
۴۲. بحار الانوار، ج ۱۰۰، ص ۳۵۱.
۴۳. مکارم الاخلاق، ص ۴۸۹.
۴۴. میزان الحکمه، ج ۱۰، ص ۹۵.
۴۵. بحار الانوار، ج ۱۰۰، ص ۲۴۹.
۴۶. وسایل الشیعه، ج ۱۴، ص ۲۲.
۴۷. صحیفه الرضا، ص ۴۰۰.
۴۸. جامع السعادات، ج ۲، ص ۱۳۹.
۴۹. شیوه همسر داری، علامه سید محمد حسین فضل الله، ترجمه لطیف راشدی، ص ۱۱۱.
۵۰. تحلیلی از زندگی امام رضا (ع)، محمد جواد فضل الله، ترجمه سید محمد صادق عارف، ص ۲۳۰.
۵۱. همان، ص ۲۳۶.
۵۲. کشف الغمه، علی بن عیسیٰ اربلی، ج ۲، ص ۲۷۴.
۵۳. اعیان الشیعه، سید محسن امین، ج ۴، بخش دوم، ص ۱۹.
۵۴. دُرّة البیضاء، ص ۲۱-۲۲.

٥٥. سورة طه، آيه ١٢٢.

٥٦. صحيفة الرضا، ص ٤٠٢.

٥٧. كافي، ج ٦، ص ٥٢٦.

٥٨. دُرُرُ الكلام من اقوال الامام على بن موسى الرضا(ع)، ص ٨١.

٥٩. تحليلی از زندگی امام رضا(ع)، ص ٢٣١.

٦٠. صحيفة الرضا، ص ٤٠٣.

٦١. جامع السعادات، ج ٢، ص ١٤.

٦٢. صحيفة الرضا، ص ٣٨١.

٦٣. دُرُرُ الكلام...، ص ٧٣.

٦٤. صحيفة الرضا، ص ٤٠١.